

Rezydencja jako autoprezentacja miejskich elit. Architektura i dekoracja Domu Orfeusza w Nea Paphos, antycznej stolicy Cypru.

Przysłowie "Pokaż mi jak mieszkasz, a powiem ci kim jesteś" wskazuje na główną tezę przedstawianego projektu. Jego celem jest odpowiedź o właściciela jednej z rzymskich rezydencji w Nea Paphos, stolicy antycznego Cypru, widzianego przez pryzmat swojego domu, jego aranżacji i dekoracji.

Dom Orfeusza, odkryty i eksplorowany w latach 1982-1992 przez prof. Demetriosia Michaelidesa, był przedmiotem tylko częściowych publikacji. Dotychczasowa uwaga odkrywcy skoncentrowana była na interpretacji planu i figuralnych mozaikach, którym poświęcił oddzielne opracowanie, podczas gdy inne aspekty dekoracji i wyposażenia wewnątrz były jedynie wzmiankowane w raportach wykopaliskowych. Tymczasem, wspomniany obiekt jest niezwykle ciekawym przykładem miejskiej rezydencji, której lokalizacja, wielkość oraz złożoność dekoracji świadczy, że należała ona do człowieka nie tylko majątnego ale i o wysokim statusie społecznym i politycznym. Jako że dla Rzymianina dom był stałym elementem jego publicznej aktywności, to jego immanentną cechą było zróżnicowanie przestrzeni ze względu na funkcję i stopień dostępności dla osób z zewnątrz, od skromnych *clientes*, przez warty większego zainteresowania partnerów w interesach aż po gości o równym statusie społecznym i przyjaciół podejmowanych ucztą. Tak zaplanowany dom z jednej strony dobrze odpowiadał potrzebom aktywnego w życiu publicznym obywatela, a z drugiej - był najlepszą ilustracją jego statusu majątkowego, dowodem osiągniętego sukcesu i prestiżu. Dom Orfeusza w Nea Paphos może (i powinien) być przedmiotem tak wszechstronnych studiów. By jednak móc prowadzić rozważania na temat wspomnianej rezydencji jako sposobu autoprezentacji właściciela, jego pozycji społecznej i politycznej, a jednocześnie tożsamości kulturowej, należy uzupełnić wcześniejsze badania planimetrii i ikonografii o inne aspekty dekoracji, zwłaszcza architektonicznej.

Dla osiągnięcia wyznaczonego celu Kierownik i wykonawcy będą prowadzić nieinwazyjne badania w terenie, a także kwerendą archiwalną z wykorzystaniem udostępnionej przez odkrywcę dokumentacji wykopaliskowej z lat 1982-1992. Uzyskane metodą skanowania dane, uzupełnione o informacje archiwalne, będą podstawą do sporządzenia katalogu elementów architektonicznych dekorujących Dom Orfeusza, a w dalszej kolejności posłużą do wykonania trójwymiarowej, wirtualnej rekonstrukcji wybranych zespołów architektonicznych. Zebrany materiał pozwoli na próbę nowej definicji funkcjonalnego podziału domu na *pars antica* i *pars postica*. Pełne opracowanie architektury całego domu, uwzględniające jego złożoną dekorację, w tym również architektoniczną, stanowić będzie pierwsze tego typu studium rezydencji z Nea Paphos.

Dom Orfeusza należy widzieć w szerszym kontekście architektury mieszkalnej w basenie Morza Śródziemnego, interesującej zwłaszcza na terenach zamieszkałych przez Greków lub ludzi identyfikujących się z kulturą grecką, "zastąpionych" przez Rzymian (nawet jeżeli ci ostatni byli pochodzenia greckiego). Cypr, leżący na skrzyżowaniu szlaków handlowych był od wieków prawdziwym tygłem kulturowym. Zamieszkały przez grekojęzyczną ludność, od początku panowania dynastii Ptolemeusza pozostawał pod dominującym wpływem Aleksandryjskiej kultury i sztuki. Wpływ ten widocznie trwał także w okresie rzymskiego panowania. Niemniej, w miarę postępowania romanizacji, architektura prywatna zaczęła ulegać coraz poważniejszym zmianom - dla bogatych obywateli, stanowiących rdzeń nowych miejskich elit, ich rezydencje były jednym ze sposobów manifestacji *Romanitas*. Problemem właściciela Domu Orfeusza, przedstawiciela klasy kurialnej, był sposób w jaki należało pogodzić manifestację owej "rzymskości", przy jednoczesnym zachowaniu swojej "greckości". Zagadnienie jest tym ciekawsze w kontekście mozaikowej inskrypcji, gdzie greckimi literami zapisano łacińskie *tria nomina* niejakiego Gaiusa Pinniusa Restitusa, być może właściciela domu. Czy był nim zromanizowany Grek z Cypru czy może obywatel rzymski spoza wyspy? Czy był wychowany i wykształcony w greckiej tradycji czy raczej wedle rzymskich norm? Czy majątek zapewniał mu pozycję w społeczeństwie Paphos czy odwrotnie, to osiągnięty status społeczny przysparzał mu bogactw? Prezentowany projekt, w oparciu o analizę domu i jego wystroju, ma dać odpowiedź na te i inne pytania.